

Robek, Edmund

Słowo wstępne

Warszawskie Studia Pastoralne 3, 5-14

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Słowo wstępne

Jan Paweł II nauczał, że *istnieje głęboka, nierozzerwalna więź między ewangelizacją a refleksją teologiczną, gdyż ta ostatnia – jako nauka posiadająca własny status i własną metodologię – żyje wiarą Kościoła i jest na służbie jego misji. Zwłaszcza Kościół w Europie z wdzięcznością wyraża uznanie dla powołania teologów, docenia ich i popiera ich pracę.*¹ Wśród teologów, którzy doceniają wartość nauki w życiu i działalności Kościoła w Polsce można wyróżnić ks. prof. dr. hab. Bronisława Mierzińskiego. Dzieje jego życia i bogactwo doświadczeń pozwalają włączyć jego osobę do grona prekursorów nowoczesnej teologii pastoralnej w Polsce. Okazją do złożenia hołdu Ks. Profesorowi jest jubileusz: 18 czerwca ks. Profesor kończy 65 lat życia.

Priorytet nauczania

*Ze względu na ogromne znaczenie nauki i osiągnięć technicznych w kulturze i społeczeństwie Europy, Kościół posługując się własnymi środkami poznania teoretycznego i możliwościami w zakresie inicjatyw praktycznych, powinien wysuwać swoje propozycje wobec nauki oraz jej zastosowań; wskazywać na niewystarczalność i nieadekwatność koncepcji inspirowanej scjentyzmem, która przyznaje obiektywną wartość jedynie wiedzy doświadczalnej, a równocześnie przypominać kryteria etyczne, które są wpisane w naturę człowieka. Szczególnie docenić trzeba wkład teologów, którzy prowadzą badania i wykładają na uniwersytetach: przez „posługę myśli” przekazują oni młodym pokoleniom wartości dziedzictwa kulturalnego, wzbogaconego przez dwa tysiąclecia doświadczenia humanistycznego i chrześcijańskiego.*²

¹ Jan Paweł II, *Ecclesia in Europa*. Adhortacja apostolska, 52.

² Tamże, 58.

Książ Professor jest w gronie tych teologów, których można uznać za spadkobierców nauczania Jana Pawła II. Jako wybitny teolog-pastoralista potrafił łączyć w swojej pracy naukowej i wychowawczej bogactwo teorii z doświadczeniem praktyka. Jego *posługa myśli* oparta jest na rzetelności i kompetencyjności naukowej, której wyrazem jest sposób myślenia dociekliwego badacza. Do niewątpliwych zalet Profesora należy refleksyjno-krytyczny charakter Jego badań pastoralnych. W tym miejscu trzeba podkreślić, że w sposobie formułowania praw teoretycznych ks. Professor konsekwentnie stosował zasadę krytycyzmu samej teorii. Jest to bardzo twórczy i ciekawy sposób prowadzenia badań naukowych, gdyż pozwala pastoralistom zachować dystans wobec rozwiązań modelowych, a jednocześnie stwarza możliwość konfrontacji z innymi teoriami. Teoria krytyczna jest także otwarta na *uczenie się*, czyli wykorzystywanie doświadczeń, zwłaszcza negatywnych, do poszukiwania nowych rozwiązań modelowych. Ks. Professor po mistrzowsku potrafi tworzyć teorię, korzystając z bogactwa praktyki pastoralnej Kościoła. W ogólnym przekonaniu duszpasterzy to doświadczenie, płynące z praktyki, uprawnia do formułowania konkretnych zasad i norm postępowania. Jednak praktyka powinna mieć przede wszystkim charakter refleksyjno-krytyczny, gdyż inaczej grozi jej ideologizacja. Praktyka pastoralna, pozbawiona oparcia w refleksji krytycznej, staje się klerykalna, ponieważ koncentruje się na formułowaniu praktycznych wskazań dla życia i działalności kapłańskiej. Wyniki pracy naukowej Profesora pokazują, że teologia może mieć wymiar praktyczny i wcale nie musi być klerykalna. Ten sposób prowadzenia badań naukowych wymaga od teologa szczególnych umiejętności krytycznej oceny działań pastoralnych, a także uwzględniania realiów badanej rzeczywistości religijnej. Dlatego podkreślić należy wszystkie osiągnięcia Profesora w dziedzinie badań pastoralnych. W swojej pracy badawczej powołuje się On na bogate źródła bibliograficzne w różnych językach i korzysta z argumentów naukowych, przez które jest w stanie uwiarygodnić swoje twierdzenia. Jednocześnie celu uniknięcia negatywnych skojarzeń, Professor proponuje, aby teologia pastoralna była praktyczną nie tylko z nazwy, ale przede wszystkim ze względów merytorycznych i metodologicznych.

Obejmując całość pracy naukowej ks. Profesora, należy podkreślić i docenić dyscyplinę terminologiczną. W jego publikacjach występuje logiczny porządek tez naukowych, zwięzłość sformułowań, a także metodologicznie uzasadnione etapy badawcze. Profesor często korzysta z sylogizmu praktycznego. W teologii pastoralnej ten formalnie określony harmonogram kolejnych stadiów poznawczych związany jest z trzema filarami przedmiotowymi, które można nazwać modelami: normatywnym (kryteriologicznym), realizowanym (kairologicznym, aktualnym) i postulatywnym (programowo-planistycznym). Trzecia część sylogizmu jest najbardziej twórcza i wynalazcza, ale też ponad wszystko wymagająca od pastoralisty talentu profesjonalisty, pragmatyka i futurologa. W pracach Profesora jest to bardzo ważny element merytoryczny, podkreślający znaczenie wskazań praktycznych w teologii pastoralnej.

Ksiądz Profesor w swoich poszukiwaniach naukowych wykorzystuje metody różnych dziedzin wiedzy. W badaniach interdyscyplinarnych należy jednak postawić podstawowe pytanie metodologiczne: czy metody stosowane przez teologię pastoralną, a pochodzące z innych dyscyplin naukowych, stają się metodami teologicznymi, czy też zachowują nazwę i charakter macierzystej dyscypliny? Badania prowadzone w ramach teologii pastoralnej mogą mieć charakter mono-, inter- lub multidyscyplinarny i można w nich korzystać nie tylko z wyników badań nauk humanistycznych, empirycznych, czy prakseologicznych (włączyć te nauki w zakres swoich badań), ale pastoralista ma prawo stosować metody innych nauk z uwzględnieniem ich wymogów teoretycznych i metodologicznych. Współczesne nauki nie roszczą sobie praw do monopolu na jakąś metodę badawczą. Można zatem uznać, że ogólne metody badań nabierają charakteru autonomicznego, a poszczególne nauki dopracowują szczegółowe dyrektywy metodologiczne, dostosowane do potrzeb prowadzonych badań. Wynika to stąd, że jak twierdzi J. Szczepański – *sama definicja nauki o niczym nie przesądza, gdyż dana dyscyplina naukowa nie znajduje się w gotowej formie, zamkniętej i niezmiennej, pozwalającej się ująć w precyzyjnej definicji, lecz jest zawsze zmieniającym się systemem poglądów, teorii, hipotez i twierdzeń, zagadnień i pytań, na które pracownicy naukowci szukają odpowiedzi, nieraz burząc to, co jesz-*

cze niedawno było uważane za niewzruszone osiągnięcie. Można zatem przyjąć założenie, że o podobieństwie lub różnicach metod stosowanych w różnych dziedzinach naukowych decydują podobieństwa i różnice pytań formułowanych w tych naukach lub ich szczegółowych dyscyplinach. Uznając twórczy charakter wszystkich publikacji ks. Profesora, trzeba zaakcentować, że w swoich badaniach pastoralnych potrafił On wykorzystywać metody rozumowania dedukcyjno-formalnego do formułowania zasad i kryteriów teologicznych, a następnie zastosować je do wnikliwej interpretacji wyników badań empirycznych tej dziedziny rzeczywistości, która stanowiła przedmiot zainteresowania konkretnie sformułowanego problemu badawczego.

Preferencja wychowania

Na koniec trzeba wrócić do europejskiego wymiaru pracy naukowej teologów-pastoralistów. Twórcy polityki oświatowej wielu krajów zachodnich starali się rozwiązać problem encyklopedyzmu szkolnego nauczania przez zwrot w kierunku umiejętności. Obecnie jednak wzrost negatywnych zjawisk w szkołach powoduje, że w wypowiedziach zachodnich teoretyków i praktyków oświatowych to właśnie wychowanie powraca jako ważny postulat (np. w Japonii wychowanie nazywa się „edukacją serca”). W raporcie *Edukacja. Jest w niej ukryty skarb*, przygotowanym przez Międzynarodową Komisję ds. Edukacji dla XXI wieku UNESCO, pod przewodnictwem Jacques'a Delorsa, zapisano: *Aby spełnić w całości swoją misję, edukacja powinna organizować się w czterech aspektów kształcenia, które przez całe życie będą niejako dla każdej jednostki filarami jej wiedzy: uczyć się, aby wiedzieć, tzn. aby zdobyć narzędzia rozumienia; uczyć się, aby działać, aby móc oddziaływać na swoje środowisko; uczyć się, aby żyć wspólnie, aby uczestniczyć i współpracować z innymi na wszystkich płaszczyznach działalności ludzkiej; wreszcie, uczyć się, aby być, dążenie, które jest pokrewne trzem poprzednim. Oczywiście, te trzy drogi wiedzy tworzą całość, albowiem mają one wiele punktów zbieżnych, przecinających się i uzupełniających.*

Te zadania w wyższych uczelniach, zwłaszcza tych, na których istnieją wydziały teologiczne, mogą spełnić dobrze przygotowani wykładowcy, posiadający pogłębioną wiedzę teologiczno-pas-

toralną, ale również spełniający podstawowe wymagania moralne, określone prawem ewangelicznym i legitymujący się twórczym, autorskim i oryginalnym podejściem do organizowania działań dydaktyczno-wychowawczych. W *Karcie Nauczyciela* podkreśla się, że *nauczyciel obowiązany jest rzetelnie realizować podstawowe funkcje szkoły: dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą; dążyć do pełni rozwoju osobowości ucznia i własnej. Nauczyciel obowiązany jest kształcić i wychowywać młodzież w umiłowaniu Ojczyzny; w poszanowaniu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej; w duchu humanizmu, tolerancji, wolności sumienia, sprawiedliwości społecznej i szacunku dla pracy; dbać o kształtowanie u uczniów postaw moralnych i obywatelskich zgodnie z ideą demokracji, pokoju i przyjaźni między ludźmi różnych narodów, ras i światopoglądów.* Nauczyciel chrześcijański, a tym bardziej teolog-wykładowca uniwersytecki, który ma spełniać te zadania, obok kultury intelektualnej i formacji duchowej, powinien być tolerancyjny. Dlatego w całościowej postawie ks. Profesora docenić należy wyczulenie na zwykłe ludzkie sprawy.

Ksiądz Profesor Bronisław Mierzwiński może być wzorem nowoczesnego teologa-pastoralisty, który teologiczne myślenie i doświadczenie praktyczne potrafi również wykorzystać w wypełnianiu funkcji wychowawczych. Jego działalność pedagogiczną można uznać za ważny wkład w tworzenie zdrowych relacji między wykładowcami i studentami w oparciu o *universitas*, na której buduje się wspólnota Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Przewodnik po Księdze Jubileuszowej

W krótkiej historii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie było już wiele okazji do świętowania. Jednak najważniejsze uroczystości uniwersyteckie powinny *rodzić się* w połączeniu z Osobami, które stanowią prawdziwe bogactwo Uczelni. Studenci mają swoje uroczystości, w których uczestniczą również wykładowcy. Pracownicy naukowcy mają swoje uroczystości, na które zapraszają także studentów. Są jednak takie uroczyste chwile, jak jubileusze, do świętowania których zaprasza się *najbliższych*. Ksiądz Profesor Bronisław Mierzwiński ma bardzo wielu przyjaciół, osób życzliwych, ale są też tacy ludzie, którzy chcą zaliczać się do grona

najbliższych myśli i uczuć Jubilat. W ten sposób powstawała właśnie *Księga Jubileuszowa* poświęcona Księdzu Profesorowi Bronisławowi Mierzwińskiemu. Wszyscy Autorzy tekstów zamieszczonych w tej *Księdze* przyjęli propozycję włączenia się w świętowanie Jubileuszu Księdza Profesora jako wyróżnienie. Trudno ustalić ważność zamieszczonych w *Księdze Jubileuszowej* artykułów, a niemożliwym wprost jest określenie kolejności osób, które tworzyły materiały do tej *Księgi*. Można jednak podjąć próbę stworzenia „przewodnika” po *Księdze Jubileuszowej*.

„Na mapie” *Księgi* w naturalny sposób powstała „stolica”, w której najważniejszą osobą, „prezydentem”, jest Ksiądz Profesor Bronisław Mierzwiński. Ks. Michał Czajkowski nazwał Go *teologiem troski o człowieka*. Teolog, a w szczególności pastoralista, nie może pozostać głuchym na wołanie Kościoła ustami Papieża: *Człowiek jest pierwszą drogą, po której winien kroczyć Kościół w wypełnianiu swego posłannictwa, jest pierwszą i podstawową drogą Kościoła, drogą wyznaczoną przez samego Chrystusa (...), drogą, która prowadzi niejako u podstawy tych wszystkich dróg, jakimi Kościół kroczyć powinien, ponieważ człowiek – każdy bez wyjątku – został odkupiony przez Chrystusa* (Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, 14). Nie może zatem zabraknąć w teologii pastoralnej spojrzenia na Kościół od strony człowieka, z uwzględnieniem godności osoby ludzkiej. W badania teologa pastoralisty w naturalny sposób wpisuje się więc poszukiwanie odpowiedzi na podstawowe pytanie: kim jest człowiek? Taką odpowiedź daje antropologia pastoralna, którą można nazwać antropologią „bycia powołanym” i „bycia obdarowanym”.

Ksiądz Profesor Bronisław Mierzwiński jest pracownikiem Wydziału Teologicznego i jego badania naukowe oscylują wokół zadań dydaktycznych. Jednak przegląd działalności dydaktycznej i naukowej twórczości, jakiego dokonał ks. Ryszard Kamiński pokazuje, że Jubilat wykracza poza „wydział teologiczny” i zgodnie ze wskazaniami Konstytucji apostolskiej *Sapientia Christiana* w swojej twórczości naukowej realizuje specjalne cele, jakimi są: *a) głębsze badania w zakresie pewnych ważniejszych dyscyplin spośród dyscyplin teologicznych, prawnych, filozoficznych; b) rozwój innych nauk, zwłaszcza nauk o człowieku, posiadających ściślejszy związek z dyscyplinami*

mi teologicznymi lub z działem ewangelizacji; c) studium nauk humanistycznych pomagających czy to do lepszego zrozumienia Objawienia chrześcijańskiego, czy też do skuteczniejszego prowadzenia dzieła ewangelizacji; d) wreszcie dokładniejsze przygotowanie zarówno duchownych, jak i świeckich do odpowiedniego pełnienia specjalnych zadań apostołskich (art. 84).

Ks. Tomasz Wielebski zatytułował swój artykuł: *Mój profesor*. To zabarwione „uczuciem” podziwu i życzliwości określenie relacji między „uczniem” i „mistrzem”, a także między „przełożonym” i podwładnym” nie zaciemnia przesłania merytorycznego. Jubilat jest bowiem i nauczycielem, i mistrzem, i powiernikiem, i przyjacielem, i... Każdy nowy przywilej może zostać wypełniony treścią przez jednego z uczniów lub studentów, lub współpracowników Profesora. W artykule 25 Konstytucji apostołskiej *Sapientia Christiana* określone zostały warunki, jakie powinien spełniać wykładowca wydziału teologicznego: wymagane jest, aby odznaczał się zasobem wiedzy, świadectwem życia i poczuciem odpowiedzialności; udowodnił swą zdolność do badań naukowych publikacją rozpraw naukowych; wykazał pedagogiczne uzdolnienia do nauczania. *Wszyscy jakiegokolwiek rodzaju wykładowcy winni odznaczać się nieskazitelnością życia, czystością doktryny i pilnością w pełnieniu obowiązków, aby mogli się skutecznie przyczynić do osiągnięcia celu właściwego wydziałowi kościelnemu (art. 26).* Przez swoich studentów i najbliższych współpracowników Ksiądz Profesor Bronisław Mierzwiński jest postrzegany jako „wzór” cnót profesorskich.

Od „stolicy” drogi rozchodzą się w różne strony, ale dwa kierunki są najważniejsze. Jedna z dróg prowadzi przez teologię małżeństwa i rodziny do Instytutu Studiów nad Rodziną, w którym Jubilat przez długie lata uczył i tworzył. Nie można się zatem dziwić, że dużo miejsca w pracy naukowej Profesora, zarówno dydaktycznej, jak i badawczej zajmuje troska o rodzinę. Tym problemom poświęconych zostało również 5 artykułów w *Księdze Jubileuszowej*. Jest to swego rodzaju hołd dla osiągnięć Jubilata w tej dziedzinie twórczości teologicznej.

Pan Krystian Wojacek zajął się poszukiwaniem koncepcji duszpasterstwa rodzin, ale w lekturze Jego artykułu nie można po-

minąć refleksji Józefa Mikołajca, który opisał wizję duszpasterstwa rodzin, jaką można stworzyć na podstawie uchwał Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej. Autorów tych łączy nie tylko miejsce pracy naukowej (Uniwersytet Opolski), ale przede wszystkim bliskość poglądów pastoralnych.

Kolejny artykuł, autorstwa ks. Edmunda Robka, poświęcony rodzinie daje odpowiedź na wiele pytań z zakresu teorii i praktyki duszpasterstwa rodzin. Jest to wizja duszpasterstwa ukierunkowanego na dobro rodziny, stworzona w oparciu o nauczanie Jana Pawła II. Na ten temat powstanie jeszcze wiele prac naukowych, ale nauczanie naszego Papieża pozostanie na długo „światłem” dla teologii pastoralnej, która ma również za zadanie tworzenie modelu duszpasterkiej troski o małżeństwo i rodzinę chrześcijańską.

W dwóch następnych artykułach został podjęty problem wychowania w rodzinie. Ks. Jan Przybyłowski swoją refleksję na temat wychowania chrześcijańskiego w rodzinie zaopatrzył w podtytuł: *poszukiwanie pastoralnych symptomatów*. Funkcja wychowawcza Kościoła wymaga jeszcze wielu badań pastoralnych zarówno teoretycznych, jak i empirycznych. Jest to zatem ciągle aktualne zadanie teologii pastoralnej i dlatego dobrze się stało, że w *Księdze Jubileuszowej* na ten temat zabiera głos drugi z autorów, ks. Adam Skreczko, który swój artykuł zatytułował znamienne: *Wychowanie w rodzinie jako problem pastoralny*.

Swoistym zejściem z „drogi studiów” pastoralnych nad rodziną na „krętą drogę” wybranych, szczegółowych zagadnień pastoralnych jest artykuł ks. prof. Ryszarda Kamińskiego na temat miejsca teologii pastoralnej w systemie nauk. Autorytet naukowy Autora pomaga w zrozumieniu zawikłaności merytorycznych, a także daje możliwość uporządkowania zagadnień metodologicznych teologii pastoralnej.

W tym kontekście można zająć się lekturą artykułu ks. Kazimierza Bełcha: *Duszpasterstwo społeczne*. Oczywiście można dyskutować z Autorem, czy ten tytuł jest precyzyjnie sformułowany, zgodnie z teorią teologii pastoralnej. Taką merytoryczną dyskusję podjął w swoim artykule ks. Adam Przybecki, który próbuje uporządkować terminologię pastoralną i ustalić czy można mówić o duszpasterstwie

katechetycznym, czy też należy konsekwentnie wprowadzić do teologii pastoralnej opisowe określenie: pastoralne aspekty katechizacji. Poza tym Autor sugeruje, że pod pojęciem „duszpasterstwo katechetyczne” kryje się po prostu katecheza parafialna.

Jasnym punktem „na drodze pastoralnej” jest artykuł ks. Macieja Ostrowskiego, który „maluje” pojęciami pastoralnymi znak Kościoła jako wspólnoty radości i niosącej radość. W tym duchu radości chrześcijańskiej można przejść do kolejnego zagadnienia, którym zajął się ks. Jerzy Lewandowski. Jest on dogmatykiem i zajmuje się teologią współczesną, ale w gronie pastoralistów „warszawskich” jest przyjmowany jako dogmatyk pastoralny. Świadectwem jego pastoralnych zainteresowań jest artykuł pt. *Koncepcje zarządzania zasobami ludzkimi*, który dotyka problemu pracy. Należy tylko żałować, że wśród podejmowanych tematów w *Księdze Jubileuszowej* zabrakło artykułu o bezrobociu, a to właśnie ten problem jest dla Jubilata bardzo aktualny. Tym bardziej trzeba zachęcić Czytelników *Księgi Jubileuszowej* do lektury książki Księdza Profesora Bronisława Mierzwińskiego: *Kościół wobec problemu bezrobocia. Studium z zakresu teologii pastoralnej*, Apostolicum, Ząbki 2004.

Brak materiału na temat bezrobocia tylko częściowo rekompensuje artykuł ks. Mariana Bronikowskiego, który przedstawia obraz duszpasterzy w oczach młodego pokolenia. Młodzież jest dla Kościoła bogactwem przyszłości, dlatego wszyscy członkowie Kościoła powinni spotkać się z umysłami, sercami, osobowościami młodych, by dać im rzetelną formację ludzką i chrześcijańską. Aby zaspokoić te pragnienia, trzeba odnowić duszpasterstwo młodzieżowe, uwzględniające wiek i różnorodne sytuacje najmłodszej, dorastającej i starszej młodzieży. Konieczne będzie również nadanie mu organicznego, spójnego kształtu przez cierpliwe wsłuchiwanie się w pytania młodych, aby mogli oni stać się pierwszoplanowymi uczestnikami ewangelizacji i budowy społeczeństwa (Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Ecclesia in Europa*, 61–62).

Tylko pozornym oddaleniem od problematyki pastoralnej są dwa ostatnie artykuły. Ks. Czesław Parzyszek przedstawił nauczanie Jana Pawła II o życiu konsekrowanym. Jan Paweł II w Adhortacji apostolskiej *Ecclesia in Europa* naucza, że w klimacie, w którym łat-

wo ulec pokusie aktywizmu, również na płaszczyźnie duszpasterskiej, od chrześcijan Europy wymaga się, by żyjąc w głębokiej komunii ze Zmartwychwstałym, nie przestawali być Jego rzeczywistym objawieniem. Potrzeba wspólnot, które kontemplując i naśladując Najświętszą Maryję Pannę, obraz i wzór Kościoła w wierze i w świętości, strzegłyby sensu życia liturgicznego i życia wewnętrznego. Przede wszystkim i nade wszystko powinny one chwalić Pana, modlić się do Niego i słuchać Jego Słowa. Tylko w ten sposób będą mogły poznać Jego tajemnicę i żyć całkowicie w odniesieniu do Niego, jako członki Jego wiernej Oblubienicy (nr 26).

Artykuł Przemysława Kondrata wpisuje się również w panoramę pastoralnych zagadnień. Zajmując się prawem, które powinno stawać w obronie podstawowych potrzeb egzystencjalnych członków społeczeństwa, pokazuje, że rzeczywistość daleko odbiega od służebnej roli ustawodawstwa wobec społeczeństwa. Do tego artykułu można również dodać „fundament”, jakim jest nauczanie społeczne Kościoła. Jan Paweł II naucza, że *dzięki proponowanemu zbiorowi zasad nauka ta przyczynia się do stworzenia trwałych podstaw życia społecznego na miarę człowieka, w sprawiedliwości, prawdzie, wolności i solidarności. Ukierunkowana na obronę i promocję godności osoby, będąc podstawą nie tylko życia gospodarczego i politycznego, ale również sprawiedliwości społecznej i pokoju, okazuje się ona zdolna podtrzymywać filary nośne przyszłości kontynentu* (Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Ecclesia in Europa*, 98).

Wspólna droga kończy się zaproszeniem do poznania „źródła”, jakim jest wykaz *ważniejszych publikacji księdza prof. Bronisława Mierzińskiego*. Zapoznając się z kolejnymi tematami prac naukowych Jubilat można mieć nadzieję, że „droga pastoralna” Księdza Profesora stanie się zaproszeniem, zachętą, ale też wyzwaniem dla kolejnych pokoleń pastoralistów polskich.

Ks. Edmund Robek SAC